

sek az idővel, ami elmúlt és ami van» — vall egy helyen a *Levél a malomból* című remek írásában.

A múlt idő szenvedélyes, lázas kutatójaként ismerhetjük meg Lé-vayt a továbbiakban. Meg kell említeni azt a törekvést is, hogy csaknem minden gondolatában szeretné a legpontosabban, korhűen, szinte Krúdy-erejű impresszivitással rögzíteni a jelent, azt a jelen időt, mely a múlt szilárd alapköveire épül és minduntalan egybefonódik vele.

Egyszerűen nagy szenvedéllyel-számdékkal meg akarja állítani, megragadni, vagy még inkább lelassítani az időt egyetlen pillanatra, anynyi időre bár, míg olvassuk merengéseit — azért, hogy röpké kirándulásra bár, de a líra erejével, szépségével, maradandóságával megváltsa a sorsokat, tájakat, múltbeli vagy jelen eseményeket...

Amikor a Vaskapunál jár, jobban érdeklí, átérzi, szívén viseli a kilakoltatottak görcsös, tragikus vetülettű ragaszkodását vízzel elárasztandó valóságukhoz, mint a gigantikus erőmű-eredmények... Humánuma, az írások egyik legnagyobb érdeme éppen a hasonló, látszatra ugyan jelentéktelennek látszó élethelyzetek észrevételében, hírüladásában, fölvázolásában nyilvánul meg elsősorban.

Akár Titogradban van, akár a Moholi völgyben, a Lovćen legendás tetején, Barban, Borban vagy Dubrovnikban tartózkodik, szemléltető táj- és környezetrajza mindenkor párosul az adott »terep« történelmi levegőjével, a síkvidéki emberre any-

nyira jellemző ámulattal, az idegen tájak-vidékek varázslatával, a sorok közül pedig minduntalan fölbukkan a már említett mély humánum, embenközpontú, érzékeny lelkiület.

A *Híd a Drinán* című, egyik legsikerültebb riportjában az Andrić által megénekelte köépitmény misztikumát izgatja, a híd titkát szeretné meglesni, a híd és a mű, valamint az ember összefüggése tehát:

»Megtörték a híd töretlen életét (ti. a II. világháborúban), mert meg akarták törni az ember életét« — mereng a történelmi téglák sugallatát érezvén talpa alatt...

Máskor költőkre asszociál, mint pl. a Zagubica-i állomáson Bor felé utazva, vagy a népeket összekötő Dunán hajózva Ada Kaleh és Kladovo között. Már-már orientális-sejtelmes hangulatot teremt a *Varjak tavában*, a Cres szigeti barangolások élményeként.

A kötet kiegyensúlyozatlansága, a halványabb-erőteljesebb írások váltakozása mégsem kerülheti el az olvasó figyelmét. Az itt-ott felbukkanó erőtlen közhelyek, a plakátizú »nagy szavak« semmiképpen sem válnak a mű előnyére.

Az avatott tollal megírt irodalmi riportorozat értéke, szükségessége, olvasmányossága azonban vitathatatlan tény. A gondolat- és hangulatélesztő gyűjteményben ismét a riportázs föltámadását üdvözölhetjük, azét a riportázsét, amely létjogosultságot követel műfajának és konzerválni kívánja a csöppet sem felelőtlen újságírói erőfeszítéseket, az ilyenemű alkotást...

MOLNÁR CS. ATTILA

DEBRECENI SZELLEMI DÍZÉS

JUHÁSZ IZABELLA: *Juhász Géza (1894—1968) — Gulyás Pál.*
Debrecen, 1972.

Tudjuk: a halottak gyorsan lovagolnak, de különösen gyorsan azok, akiknek életében az a sors jutott, hogy a Nagyalföld csendjében, a Mara-

dandóság városában szálljanak szembe nemcsak szűkebb pátriájuk, hanem egy egész ország sznob világ-felfogásával, amely eleve második

vagy harmadik sorba helyezi azokat, akik nem a központban, hanem vidéken alkotnak s írnak nem provinciális, de országos, sőt egyetemes értékű műveket. Tudjuk, Csokonait már nem kisebb embernek, mint (fiatal korában szintén majdnem a debreceni sárban-porban rekedt) Ady Endrének kellett visszaperelnie, s akik később vállalták a debreceni sortot, azokért megint újból és újból perbe kell szállniok az utódoknak, hogy itt csak Oláh Gábert említssem, s most az alig néhány éve meghalt Juhász Gézát és a hozzá oly közel álló, 1944-ben távozott Gulyás Pált, akiknek szellemét Juhász Izabella idézi vissza. S a címben említett két, jórészt bibliográfiai munka mellett még két kisebb kiadványát is hadd jegyezzük itt fel: az egyik *Gulyás Pál és Sárközi György levelezése*, a másik pedig *Megemlékezések Gulyás Pálról* címet viseli. S gondosságát, lelkes fáradozását nyilván az sem kisebbíti, ha megjegyezzük, hogy Juhász Izabella, a költő és irodalomtörténész Gulyás Pál unokahúga és a szintén költő és irodalomtörténész Juhász Géza édes lánya.

Nem tagadom, engem szubjektív érzések is fűznek mind Juhász Gézához, mind pedig Gulyás Pálhoz, a debreceni Ady Társaság egykori életrekeltségéhez (1927), mert amikor a »vidékiiség« ballasztjaitól terhelten azért költöztem át Magyarországra, hogy ott egy olyan folyóiratot indítsak, amely a kisebbségi sorba szakadt magyar irodalmak romantikájától mentes megbecsültetéséért szállt síkra (s maradt fenn majd másfél évtizedig), de mindjárt a szomszédos népek megismertetéséért is, akkor, lapszervező bolyongásaim során elsősorban a debreceni Ady Társaság emberei, Juhász Géza, Gulyás Pál és velük a ma is élő és a Nagyvilágot irányító, akkor még szintén debreceni Kardos László állt mellém ebben a munkában. A harmincas években bizony az irodalom középpontjában, Budapesten, még nagyon is divott az a sznob nézet, hogy a környező »kis« népek irodalmi élete nem érdemel figyelmet és csak 1941-ben akadt olyan könyvkiadó, az Egyetemi Nyomda személyében, amely egyszerre há-

rom: egy szerb, egy horvát és egy szlovén mű kiadására vállalkozott, hogy nyomban utána, az új világháború viharában, kártyavárként össze is omljon az egész bátor vállalkozás. A debreceni Ady Társaság emberei már jóval előbb felismerték a szomszédos népek íróival való barátkozás fontosságát és súlyát. Ezek között volt Juhász Géza és Gulyás Pál, s velük együtt nem egy pécsi, szegedi, szombathelyi stb. író.

Ezért helyeslem lelkesen Juhász Izabella vállalkozását, amely vissza akarja perelni az elmúlástól mind Juhász Gézát, mind Gulyás Pál alakját, bátor életművét, és követeli mind Juhász Géza, mind Gulyás Pál életének és munkásságának monografikus feldolgozását. S ennek alapját veti meg az említett két nagyobb és két kisebb kötet.

S az sem véletlen, hogy mindezt a szabadkai Üzenet számára írom meg, okulásul nemcsak a magyarországi, hanem a vajdasági olvasók és irodalmárok számára is. Mert egyesek még mindig azt kérdezik, hogy Szabadkán miért jelenik meg az újdéki Híd és Új Symposium mellett egy új folyóirat is és miért adnak ki az Életjel sorozatban olyan munkákat, amelyek a bácskai homokban vagy zsiros televényben lettek életet nyújtó talajra. A két debreceni költő és író, a két messzebbre látó férfi ürügyén hadd mondjam el, hogy hasznosnak és szükségesnek látom, ha a kulturális decentralizáció Vajdaságban is érvényesül, mert ez nem a vidékiességet segíti elő, hanem éppen fordítva, az irodalmi klikkek elparlagosiasodását bontja szét és az egyetemes irodalom fejlődését segíti elő. És én ebben az irodalomban nem csupán a magyar nyelven írott irodalmat értem, hanem nagyon is a vele egy földön, egy országban élő szerbet, horvátot és a többit is.

Ezért értékelem Juhász Izabella gondos, elmélyedő, irodalomtörténeti értékű »szellemidézését«, az igazi értékek megmentését az elkallódástól, mert ez ösztökélő erőt és biztatást jelent más »vidékeknek« is. Az igazi építő erejű szellemek pedig itt találkoznak igazán egymással.

CSUKA ZOLTÁN